

Matroos is verrukt over het kerkzilver

1861
kerkdiefstal
SAMBEEK

Als gereformeerde is Cornelis Kuijpers niet zo gewend aan bling-bling in de over het algemeen sober uitgeruste kerken van Gorinchem, de stad waar hij vandaan komt. Als hij eind juli 1861 de rooms-katholieke Sint Jan de Doperkerk in Sambeek bezoekt en voor het eerst een Mariabeeld aanschouwt dat rijkelijk omhangen is met zilver, is hij danig onder de indruk. 'Je zou eigenlijk geen zilver in een kerk moeten bewaren', zegt hij tegen iemand. 'Je brengt er arme lieden danig mee in verleiding.'

Een zilversmid in Venlo maakt een tikkeltje wantrouwend de deur open op dinsdag 31 juli 1861. Hij kent de kerel niet die op zijn stoep staat. Als de klant zijn mond opendoet, hoort de smid direct dat die niet van hier is. Het is een Hollander, dat hoort de zilversmid direct. Jan Antoon Boermans, zo heet naar alle waarschijnlijkheid deze zilversmid, telg uit een bekend Venloos geslacht van zilversmeden, heeft het niet zo op vreemden. Per slot van rekening heeft hij kostbare goederen in zijn zaak liggen; hij doet liever zaken met mensen die hij kent.

Maar toch. De Hollander heeft wat aardige zilverstukken in de aanbieding. Kerkzilver, dat ziet Boermans meteen. De man wil hem een kruisje verkopen waaraan zich drie geribde kralen bevinden. 'Vooruit dan maar', zegt de zilversmid.

Nog twee keer die dag staat de vreemde op zijn stoep. Elke keer heeft hij iets anders in de aanbieding. De tweede keer neemt de zilversmid wat zilveren plaatjes van hem af, de derde keer komt de Hollander met zilveren en vergulde koralen van een rozenkrans op de proppen. Nadat hij de man voor de derde keer die dag met wat munten zijn zaak heeft zien verlaten - hij leek tevreden te zijn met elk bod dat de zilversmid deed - gaat de ambachtsman toch zitten piekeren. Waar komt dat zilverwerk vandaan? Uit een kerk, ja. Maar dan kan het haast niet anders of het is... gestolen. Hij sluit zijn zaak en loopt naar de marechausseekazerne. Daar vertelt hij een brigadier wat hem is overkomen en geeft een signalement van de verkoper.

Nog dezelfde middag wordt de Hollander opgepakt en verhoord. De marechaussee hoeft de Venlose herbergen maar af te gaan en hier en daar een vraag te stellen en dan heeft hij de Hollander snel te pakken. Hij is al de hele dag aan de boemel; van al het geld dat hij van de zilversmid eerder die dag heeft gebeurd, is nog anderhalve cent over.

Cornelis Kuijpers, zo zegt hij te heten. Hij is geboren in Gorinchem, waar hij ook woont, en is 25 jaar. Van beroep is hij matroos, maar op het moment heeft hij geen werk. En geen geld. Hoe hij aan dat kerkzilver kwam? 'O, gewoon. Ik werd op weg naar Venlo ingehaald door een man die mij vroeg dat handeltje voor hem in Venlo aan de man te brengen. Het was een Israëliet. Hij had zelf te veel schulden in de stad en durfde zich er niet te vertonen. Ik zei dat ik dat wel wilde doen.'



‘Maar hoe zit het dan met de opbrengst’, wil de brigadier weten. ‘Je hebt nog maar anderhalve cent op zak.’ Daar geeft Cornelis een warrig antwoord op. Dat hij de vreemde zelf alvast uit eigen zak het bedrag had betaald dat de Joodse man meende dat het zilver zou moeten opbrengen. En dat hij inderdaad eerder deze dinsdag alles heeft opgezopen.

Bewijsmateriaal

Kuijpers wordt voorlopig opgesloten. Al snel krijgt de Venlose politie te horen dat een paar dagen eerder kerkzilver is gestolen uit de kerk van Sambeek. Eén en één is twee. Kuijpers wordt naar de gevangenis in Grave gebracht waar de Graafse marechaussee het onderzoek overneemt. De zilveren stukken die de zilversmid die dinsdag van Kuijpers heeft afgenomen, gelden als bewijsmateriaal en worden door de politie in beslag genomen. Jammer dan, denkt de zilversmid, die kan fluiten naar zijn geld. Maar hij heeft zijn geweten rein gehouden, net als zijn goede naam. Dat is ook wat waard.

We maken een sprongetje terug in de tijd, een paar dagen maar. Naar de zondagochtend van 28 juli 1861. De koster van de kerk van Sint Jan in Sambeek opent, net als elke

Gezicht op de ruïne van de Sint Jan de Doperkerk in Sambeek; vermoedelijk getekend in 1768, de maker is onbekend. De kerk werd in 1840 provisorisch hersteld en door de katholieken in gebruik genomen.

Bron: Rijksmuseum Amsterdam



Salve regina caeli - gekroonde Maria met kind met globe en scepter. Prent van Schelte Adamsz. Bolswert naar een ontwerp van Peter Paul Rubens (1596-1678). Bron Rijksmuseum Amsterdam

andere zondagochtend, de deuren van de kerk en start zijn werkzaamheden ter voorbereiding van de heilige mis, later die ochtend. Dan valt zijn oog op het kastje waarin het Mariabeeld staat. Het glazen deurtje staat open. Onze Lieve Vrouwe is er nog en haar blik is even sereen als altijd. Maar ondanks de zon die door de gebrandschilderde ramen naar binnen valt, ziet het interieur van het kastje er dof uit. Er mist iets. O jee. Al het zilver is weg. Het kroontje dat op het hoofd van Maria Gods stond en ook het kroontje van de Jezus in haar armen is weg. Verdwenen, net als de zilveren rozenkrans, een scepter en de andere zilveren plaatjes die het beeld zo'n eigen, schitterend aangezicht gaven. De koster staat voor een raadsel. Heeft de poetsvrouw het meegenomen naar de sacristie om het een poetsbeurt te geven?

Al snel wordt duidelijk dat de kerk is bezocht door een dief. Iemand die een dag eerder is binnengeslopen. Na wat wikken en wegen komen de koster en zijn knecht tot de conclusie dat het zilver zaterdagmiddag, gisteren dus, tussen vier en zes uur moet zijn gestolen.

De marechaussee start een onderzoek. Wat in hun voordeel werkt, is dat in een Graafse cel al een verdachte zit. Die blijft weliswaar bij zijn verklaring dat hij het zilver van een onbekende Jood heeft gekregen, maar daar hecht de politie weinig geloof aan. Ze gaan op zoek naar bewijs.

Rooms

Al snel blijkt dat die zeeman de dagen vóór de diefstal in Boxmeer heeft gelogeed. Een logementhouder zegt een hotelgast te hebben gehad die voldoet aan het signalement van Kuijpers: een man van 1 meter 60 met een ovaal gezicht, een gezonde kleur, een hoog voorhoofd, een brede kin en een opvallend dikke neus, bruine ogen, bruine wenkbrauwen, bruin haar en een blond baardje. De hotelhouder denkt dat de man een dag of drie, vier bij hem heeft gelogeed, maar de vrouw van de logementhouder weet zeker dat het wel elf dagen waren. Ze heeft uitgebreid met de praatgrage jongeman gesproken. De protestantse matroos zou zelfs tegen de vrouw hebben gezegd dat hij overwoog om Rooms te worden. Hij vertelde de vrouw dat hij onder de indruk was van het interieur van de

Sambeekse kerk die hij had bezocht. Dat er zilver werd bewaard, vond hij niet zo slim. Het zou mensen die het nodig hadden, maar in de verleiding brengen... Tot slot zegt de vrouw tegen de politie dat de man zaterdagmiddag uit het hotel was vertrokken met de bestemming Cuijk, om daar op de boot naar Gorinchem te stappen.

Ook tegen een kasteleinsvrouw uit Sambeek blijkt de matroos te hebben verteld hoezeer hij het interieur van de Sambeekse kerk bewonderd had toen hij een bezoekje aan het gebedshuis had gebracht. Een beeld behangen met goud en zilver had zijn bijzondere aandacht gehad.

De koster en zijn knecht bekijken de zilverstukken die in Venlo zijn opgedoken. Alhoewel ze het niet met honderd procent zekerheid durven te stellen, denken ze wel dat de stukjes deel uitmaken van de geroofde schat.

Justitie denkt met de getuigenverklaringen voldoende bewijs te hebben verzameld. Kuijpers wordt naar het huis van bewaring in Den Bosch gebracht en beschuldigd van 'het arglistig wegnemen en zich toe-eigenen van een aantal zilveren voorwerpen waaronder zilveren platen en een rozenkrans met zilveren en vergulde koralen'. Op 8 oktober buigen de rechters zich over de diefstal.

De officier van justitie eist vijf jaar cel. Alle getuigen die door de politie zijn verhoord, herhalen hun verklaringen voor de rechter. Kuipers blijft zeggen dat hij de spullen van een ander heeft gekregen om ze te verkopen. Op de vraag of hij in Sambeek is geweest, houdt hij zich van de domme: 'Sambeek? Is dat het eerste dorp ná Boxmeer? Dan zou het kunnen dat ik er geweest ben, ja.'

Een week later spreekt de rechtbank het vonnis uit. Tot veler verbazing wordt Kuijpers vrijgesproken. Dat hij de diefstal heeft gepleegd, staat volgens de rechters niet onomstotelijk vast. Hij krijgt het voordeel van de twijfel en moet vrijgelaten worden, aldus de rechtbank.

Het Openbaar Ministerie gaat direct in hoger beroep zodat die vrijlating nog even op zich laat wachten. Het hoger beroep wordt door het gerechtshof behandeld op 15 oktober 1861. Deze rechters vinden dat alle verklaringen tezamen wél voldoende bewijs vormen voor de kerkdiefstal. Maar vijf jaar cel vinden ze te veel; Kuijpers moet een jaar de gevangenis in. ♦

Vrijspraak

Den 15 Okt. jl wees de regtbank een vonnis in zake contra C. Kuijpers, zeeman te Gorinchem, beklaagd van het arglistig wegnemen en zich toe-eigenen van een aantal zilveren voorwerpen van het Lieve Vrouwe Beeld uit de Roomsche Katholieke Kerk te Sambeek, en sprak hem daarvan vrij omdat de onvolledigheid van het bewijs der eenzelveigheit der goederen en van den tijd, waarop de ontrooving heeft plaats gehad, de aanwijzingen welke tegen hem bestonden niet voldoende waren om het bewijs van de aanklagt op te leveren.

De Noordbrabander
16 november 1861